

Promotie Architectuurhistoricus verricht onderzoek naar 18de-eeuwse stedelijke bouwbedrijven in Holland

Bouwfraude bestaat al een eeuw of twee

Financieel gesjoemel bij publieke bouwwerken kwam ook in de 18de eeuw al voor. Een historicus nam een duik in de bouwbedrijven. Door **Geertje Dekkers**

Eind 1776 begon de stad Amsterdam een grootschalig onderzoek naar fraude bij het stedelijk bouwbedrijf. De directeur-generaal ervan, Jacob Eduard de Witte, liep tegen de lamp. Hij had personeel van het bouwbedrijf laten waken aan het ziekbed van zijn schoonvader en hij had turf die eigendom was van de stad, aan huis laten bezorgen. Verder had hij ambten verkocht, hoewel

dat verboden was, en had hij gerotooid met de financiële verantwoording van bouwprojecten. Het kwam De Witte op een strenge straf te staan: hij werd op staande voet ontslagen. 'Dat was uitzonderlijk', zegt architectuurhistoricus Geert Medema. 'Disfunctionerende ambtenaren werden niet vaak ontslagen.' Medema promoveerde afgelopen vrijdag aan de Universiteit Utrecht op een onderzoek naar stedelijke bouwbedrijven in Holland in de 18de eeuw.

In zijn dissertatie (*'In zo goede order als in eenige stad in Holland' – Het stedelijk bouwbedrijf in Holland in de achttiende eeuw*) valt het de 21ste-eeuwse lezer vooral op hoeveel er ook toen al misging met de uitgaven aan publieke bouwprojecten: bouwfraude bestond al in de 18de eeuw.

Stedelijke bouwbedrijven bouwden en onderhielden publieke gebouwen, zoals stadspoorten, armenhuizen en beursgebouwen. Ook verzorgden ze openbaar groen en baggerden ze in grachten en havens, zodat die toegankelijk bleven. Medema: 'Dat baggeren was minstens zo belangrijk als het bouwen zelf. In Amsterdam hield ongeveer de helft van het personeel zich ermee bezig.'

Het belang van de bouwbedrijven blijkt onder meer uit hun omvang. Het grootste was dat van Amsterdam: 1200 man personeel. 'In andere steden waren de bedrijven flink kleiner', zegt Medema: 'hooguit honderd man.'

De bouwbedrijven waren vaak gesticht in de 15de en 16de eeuw en groot geworden in de 17de eeuw, toen de bomen in Holland tot de

'Onderzoek bij bedrijven bracht aan het licht dat er veel geld werd verspild'

hemel groeiden en er veel geld was voor bouwprojecten. 'In de 18de eeuw ging het economisch minder', zegt Medema. 'Sommige steden, zoals Leiden, krompen. Maar het bouwbedrijf moest alle publieke werken blijven onderhouden.' Stadspoorten, bijvoorbeeld, moesten natuurlijk openblijven, en armenhuizen waren ook nog steeds nodig.

Steden onderzochten dan ook of de bouwbedrijven niet wat efficiënter konden functioneren. 'Daardoor kwam aan het licht dat er veel geld werd verspild', zegt Medema. 'Uit die dagen stamt de opmerking van de Delftse inspecteur Johannes van der Wall dat 'geen vogt, hoe kostbaar ook' zo duur was 'als het zweet van stadswerklieden die in daggeld werken'. De arbeiders die het bouwbe-

drijf per dag inhuurde, leverden volgens Van der Wall geen waar voor hun geld.'

Leiden dacht een simpele oplossing voor het probleem te hebben: vanaf 1768 besteedde de stad al het bouwwerk uit. 'Van aannemers werd verwacht dat zij efficiënter en degelijker werkten', zegt Medema. Na twintig jaar van klachten over slecht bouwwerk kwam de Leidse raad terug van zijn besluit.

'De Leidenaren concludeerden dat de goedkoopste aannemers vaak niet geïnteresseerd waren in de kwaliteit van het werk. Ze gebruikten bijvoorbeeld slecht materiaal en lieten leerlingen het werk doen, in plaats van vaklieden', zegt Medema.

Dergelijke problemen waren niet altijd te wijten aan fraude. Vaak was het luiheid, gemakzucht

of onvermogen. Vooral de stedelijke opzichters waren vaak niet opgewassen tegen hun taak. Ze moesten gebouwen kunnen ontwerpen, bestekken opstellen én het overzicht houden van alle bouw-, renovatie- en baggerprojecten in de stad.

Medema: 'In de decentraal georganiseerde Republiek was er niemand die een landelijke opleiding voor dit soort bouwkundigen op poten zette, zoals dat in andere landen wel gebeurde. De Fundatie van Renswoude in Delft, een opleiding voor burgerweeskinderen, kwam daar nog het dichtst bij in de buurt.'

Pas in de 19de eeuw werd er een begin worden gemaakt met een architecten- en ingenieursopleiding die ook gericht was op het werk in de steden.